

**ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

Циклова комісія із загальноосвітніх дисциплін
та дисциплін загальної підготовки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»
Володимир ЯСЛИК

25.09.2023

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво
Спеціальність: 024 Хореографія
Освітньо-професійна програма: «Сучасна хореографія»

Освітньо-професійний ступінь – *фаховий молодший бакалавр.*

Статус дисципліни – *обов'язкова.*

Мова викладання, навчання та оцінювання – *українська.*

Розробник:

КАСЬКО Наталія Романівна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Схвалено методичною радою

Фахового коледжу

ЗВО «Університет Короля Данила»

Протокол №1 від «25» серпня 2023 р.

Голова методичної ради

Олег КЛЮЧ

Розглянуто та схвалено на засіданні циклової комісії

із загальноосвітніх дисциплін та дисциплін загальної підготовки

Протокол №1 від «25» серпня 2023 р.

Голова циклової комісії

Людмила ОСТАПОВА

**ЛИСТ ОНОВЛЕННЯ ТА ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання циклової комісії	Номер протоколу	Голова циклової комісії	
			Прізвище	Підпис
2022/2023	25.08.2022 р.	№1	Остапова Л.В.	
2023/2024	25.08.2023 р.	№1	Остапова Л.В.	

ВСТУП

Мета вивчення дисципліни – забезпечити відповідні сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, впершу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформувані необхідні в майбутній практичній діяльності спеціаліста уміння і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Предмет навчальної дисципліни – вплив на життєдіяльність та здоров'я людини зовнішніх і внутрішніх факторів.

авдання вивчення дисципліни:

1. навчити студентів розпізнавати вид небезпеки, визначати просторові та часові координати, величину та ймовірність їх прояву;
2. визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек;
3. прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи «людина - життєве середовище»;
4. використовувати нормативно-правову базу захисту особистості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо;
5. розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів;
6. запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію;
7. використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медико-профілактичні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі;
8. планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі «людина - життєве середовище».

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

1. питання безпеки життєдіяльності, цивільного захисту для вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.
2. основні етапи та принципи формування безпечної життєдіяльності людини;
3. характеристики, класифікацію та нормування зовнішніх та внутрішніх негативних факторів, що негативно впливають на здоров'я людини;
4. вплив психофізіологічних особливостей людини на формування її безпеки;
5. небезпеки, які можуть виникнути вдома, на вулиці, у докільці, в освітньому закладі та їх можливі наслідки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **уміти**:

1. ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та ймовірність їх прояву;
2. визначити небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек;
3. прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи “людина - життєве середовище”;
4. використовувати нормативно-правову базу захисту особливості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо;
5. розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів;
6. запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію;
7. використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медикопрофілактичні та освітньо виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людині в сучасному навколишньому середовищі
8. планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі “людина - життєве середовище”.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

		Денна форма	Заочна форма
Курс		2	-
Семестр		3	-
Кількість кредитів ECTS (год.)		3 (90 год.)	-
Аудиторні навчальні заняття, год.	лекції	16	-
	семінарські	16	-
Самостійна робота, год		58	-
Форма підсумкового контролю	залік	3 сем.	-

СТРУКТУРНО–ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
-	-

ЗАГАЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ,
яких набувають здобувачі освіти внаслідок вивчення навчальної дисципліни
«Безпека життєдіяльності» згідно з освітньо-професійною програмою
«Сучасна хореографія»

Код та назва компетентності	Результати навчання
ЗК 6 Здатність працювати в команді.	РН 5. Працювати в колективі, з колективом з урахуванням групової динаміки та вікових особливостей учасників для досягнення творчих цілей
СК 2 Здійснення безпечної діяльності у професійній сфері.	РН 8 Здійснювати профілактику травмування, у тому числі порушень опорно-рухового апарату, дотримуватись правил надання першої долікарської допомоги

ПОЛІТИКА КУРСУ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Відвідування занять є важливою складовою навчання. Усі пропущені заняття мають бути відпрацьовані. Якщо студент відсутній з поважної причини, він/вона презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Під час виконання письмових тестових завдань недопустимо порушення академічної доброчесності. Презентації та виступи мають бути авторськими (оригінальними).

ПОВЕДІНКА В АУДИТОРІЇ

Усі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися норм і правил внутрішнього розпорядку відповідно до Статуту Університету, Положення про Фаховий коледж та Положення про організацію освітнього процесу. Кожен студент має виявляти наполегливість, старанність, зацікавлення, дискутувати, ставити запитання викладачеві і під час лекцій, і під час семінарських занять. Усі

учасники освітнього процесу повинні дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися одне до одного, бути зваженими, уважними та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу.

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

На початку вивчення курсу викладач знайомить студентів з основними пунктами Положення про академічну доброчесність, відповідно до якого і здійснюється навчальний процес.

Під час виконання письмових тестових завдань недопустимо порушення академічної доброчесності. Презентації та виступи мають бути авторськими (оригінальними).

ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

Усі пропущені заняття (включно з лекційними), а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість «н» в журналі буде виставлено «1» (один) бал без права перездачі.

Відпрацювання семінарських занять проводиться у формі усного опитування з викладачем або написання письмової роботи.

Після відпрацювання студентами пропущених занять викладач фіксує результат в академічному журналі.

ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРОВЕДЕННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЬНИХ ЗАХОДІВ (ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ)

Оскарження процедури проведення та результатів контрольних заходів відбувається відповідно до Положення про систему контролю та оцінювання знань здобувачів освіти Фахового коледжу ЗВО «Університет Короля Данила».

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів для організації навчання студентів з метою розвитку їх логічного та абстрактного мислення, творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання та формування особистості майбутнього фахівця в галузі Музичне мистецтво.

Результати навчання	Методи навчання	Форми та методи оцінювання
Загальні компоненти освітньо-професійної програми «Сучасна хореографія»		
РН 5. Працювати в колективі, з колективом з урахуванням групової динаміки та вікових особливостей учасників для досягнення творчих цілей	словесні методи (лекція, розповідь пояснення); наочні методи (ілюстрування,	усна відповідь, написання доповіді та виступ, есе, вирішення тестових завдань,

	комп'ютерні і мультимедійні методи); інтерактивні методи (дискусія, мозковий штурм, робота в команді (групах)).	ситуаційних задач, залік
РН 8 Здійснювати профілактику травмування, у тому числі порушень опорно-рухового апарату, дотримуватись правил надання першої долікарської допомоги.	словесні методи (лекція, розповідь пояснення); наочні методи (ілюстрування, комп'ютерні і мультимедійні методи); інтерактивні методи (дискусія, мозковий штурм, робота в команді (групах)).	усна відповідь, написання доповіді та виступ, есе, вирішення тестових завдань, ситуаційних задач, залік

Система оцінювання результатів навчання студентів за освітньо-професійною програмою «Сучасна хореографія» здійснюється відповідно до «Положення про систему контролю та оцінювання знань здобувачів освіти Фахового Коледжу ЗВО «Університету Короля Данила». Кожен вид контролю передбачений з урахуванням результатів навчання.

Видами діагностики та контролю знань студентів з навчальної дисципліни є:

Поточний контроль – усне опитування та виконання письмових завдань (тестів), виступи, презентації на практичних заняттях. Оцінювання здійснюється за 12-бальною шкалою.

Фіксація поточного контролю здійснюється в «Електронному журналі обліку успішності академічної групи» на підставі чотирибальної шкали. У разі відсутності студента на занятті виставляється «н». За результатами поточного контролю у Журналі автоматично обчислюється підсумкова оцінка та здійснюється підрахунок пропущених занять. Усереднена оцінка переводиться в 100-бальну шкалу згідно нижченаведеної таблиці.

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість «н» в журналі буде виставлено «1» (один) бал без права перездачі.

Студенти повинні мати оцінки з не менше 50% аудиторних занять.

Оцінювання самостійної роботи проводиться як під час поточного, так і під час підсумкового контролю знань. Поточний контроль самостійної роботи передбачає усну відповідь, написання доповіді та виступ, есе, вирішення тестових

завдань, ситуаційних задач, виконання індивідуальних завдань, відпрацювання практичних навичок тощо.

Оцінювання самостійної роботи, яка передбачена в тематичному плані дисципліни разом з аудиторною роботою, здійснюється під час проведення семінарських, практичних занять, навчальної практики. Поточний контроль передбачає усну відповідь, написання доповіді та виступ, есе, вирішення тестових завдань, ситуаційних задач, виконання індивідуальних завдань, відпрацювання практичних навичок тощо.

Виставлення балів за самостійну роботу під час поточного контролю обов'язково супроводжується оцінювальними судженнями. Бали додаються до балів, які отримав студент під час поточного контролю, але не більше, ніж кількість балів з оцінювання окремої теми заняття.

Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, контролюється під час підсумкового контролю.

До підсумкового контролю допускаються студенти, які за результатами поточного контролю отримали 35 балів і більше. Усі студенти, що отримали 34 балів і менше, не допускаються до складання підсумкового контролю і на підставі укладання додаткового договору, здійснюють повторне вивчення дисципліни впродовж наступного навчального семестру.

Оцінка за національною шкалою / national grade	Рівень досягнень, бали / marks
Національна диференційована шкала	
Відмінно / Excellent	90 – 100
Добре / Good	75 – 89
Задовільно / Satisfactory	60 – 74
Незадовільно / Fail	0 – 59
Національна недиференційована шкала	
Зараховано / Passed	60 – 100
Не зараховано / Fail	0 – 59
Шкала ECTS	
A	90 – 100
B	83 – 89
C	75 – 82
D	67 – 74
E	60 – 66
Fx	35 – 59
F	0 – 34

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться для встановлення рівня досягнення здобувачами освіти програмних результатів навчання з навчальної дисципліни (освітнього компонента), після завершення вивчення дисципліни.

Підсумковий контроль знань проводиться у формі диференційованого заліку у вигляді комп'ютерного тестування. Тестування відбувається в комп'ютерних лабораторіях навчального закладу (або в особливих випадках – дистанційно) з використанням програми Moodle.

За результатами підсумкового контролю студент може отримати 40 балів. Студенти, які під час підсумкового контролю отримали 24 балів і менше, вважаються такими, що не склали екзамен/диференційований залік і повинні йти на перездачу.

Загальна семестрова оцінка з дисципліни, яка виставляється в екзаменаційних відомостях, оцінюється в балах (національної шкали, 100-бальної шкали й шкали ЄКТС) і є сумою балів, отриманих під час поточного та підсумкового контролю.

Студенти можуть підвищувати свій рейтинг під час екзаменаційної сесії через одноразову повторну перездачу, попередньо подавши заяву адміністрації коледжу.

Одержаний при підвищенні рейтингу результат буде остаточним при виставленні підсумкового контролю.

Студенти, які не з'явилися на екзамени без поважних причин, вважаються такими, що отримали незадовільну оцінку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При цьому, оцінки повинні відповідати таким критеріям:

– **«відмінно»** – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання під час аналізу практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

– **«добре»** – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

– **«задовільно»** – здобувач освіти в основному опанував теоретичні знання навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

– **«незадовільно»** – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в

першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1 Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.

1. Модель життєдіяльності людини. Головні визначення – безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик.
2. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.
3. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності.
4. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек.
5. Види небезпек: мікро- та макро-біологічна, вибухопожежна, гідродинамічна, пожежна, радіаційна, фізична, хімічна, екологічна.
6. Критерії переходу небезпечної події у НС, одиниці виміру показників класифікаційної ознаки НС та їхні порогові значення у природному середовищі, виробничій, транспортній та інших сферах життєдіяльності.
7. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків.

Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.

1. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту.
2. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище.
3. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.
4. Небезпечні гідрологічні процеси і явища: підтоплення, затоплення повеневими або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки.
5. Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їхніх проявів та наслідки.

6. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії.
7. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей.
8. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання тварин і рослин.

Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки.

1. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу. Класифікація, номенклатура і одиниці виміру вражаючих факторів фізичної та хімічної дії джерел техногенних небезпек.
2. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Втрати міцності, деформації, провали і руйнування будівель та споруд. Пошкодження енергосистем, інженерних і технологічних мереж.
3. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Маркування небезпечних вантажів з небезпечними речовинами.
4. Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Хвиля прориву та її вражаючі фактори. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки.
5. Загальні поняття про основи теорії розвитку та припинення горіння. Етапи розвитку пожежі. Зони горіння, теплового впливу, задимлення, токсичності. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища.
6. Класифікація об'єктів за їхньою пожежо вибухонебезпекою. Показники вибухонебезпечних речовин і матеріалів.
7. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.
8. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму.
9. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів атомної енергетики.
10. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри. Категорії зон радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Режими захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.
11. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини. Характеристика класів небезпеки згідно із ступенем їхньої дії на організм людини. Особливості забруднення

місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.

12. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за хімічною безпекою.

13. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах та вимоги до їхнього розміщення і розвитку. Захист приміщень від проникнення токсичних аерозолів. Організація дозиметричного

Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

1. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб.

2. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.

3. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадення зброї та небезпечних речовин з об'єктів їхнього зберігання, використання, переробляння або під час транспортування.

4. Класифікація об'єктів щодо забезпечення захисту від терористичних дій. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінки уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки.

5. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.

6. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю.

7. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Алкоголізм та наркоманія.

8. Зростання злочинності як фактор безпеки. Види злочинних посягань на людину.

9. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.

10. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму.

11. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види напруження. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, що знаходяться в районі НС.

Тема 5. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.

1. Загальний аналіз ризику і проблем безпеки складних систем, які охоплюють людину (керівник, оператор, персонал, населення), об'єкти техносфери та природне середовище. Індивідуальний та груповий ризик.

2. Концепція прийняттого ризику.

3. Розподіл підприємств, установ та організацій за ступенем ризику їхньої господарської діяльності щодо забезпечення безпеки та захисту населення і територій від НС. Управління безпекою через порівняння витрат та отриманих вигод від зниження ризику.

4. Головні етапи кількісного аналізу та оцінки ризику.

5. Методичні підходи до визначення ризику. Статистичний метод. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.

6. Застосування у розрахунках ризику імовірнісних структурно-логічних моделей. Визначення базисних подій. Ідентифікація ризику.

7. Розробка ризик-стратегії з метою зниження вірогідності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків. Вибір методів (відмова від ризиків, зниження, передача і ухвалення) та інструментів управління виявленим ризиком.

Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.

1. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Органи управління, сили і ресурси з попередження та реагування на НС на державному рівні. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС.

2. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС. Основні показники рівнів небезпеки регіону, де знаходиться ВНЗ, які внесено у Паспорт ризику виникнення надзвичайних ситуацій області.

3. Загальні засади моніторингу НС та порядок його здійснення. Застосування захисних бар'єрів та видів цивільного захисту: фізичного, постійно діючого функціонального, природного, комбінованого.

4. Загальні функції управління пов'язані з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем. Управлінське рішення, його сутність, правове, організаційне, інформаційне та документальне забезпечення. Загальна технологія та моделі прийняття управлінських рішень.

5. Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.

6. Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Спеціальні об'єктові навчання і тренування. Функціональне навчання керівних працівників і фахівців, які організують та здійснюють заходи у сфері цивільного захисту.

7.

8. Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкту господарювання.

Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС

1. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.

2. Сутність і особливості оперативного управління за умови виникнення НС. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в НС. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації НС. Сили і засоби постійної готовності.

3. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків НС.

4. Розрахунок сил та їх ешелоноване угруповання. Склад та завдання угруповання сил першого, другого ешелонів та резерву. Організація взаємодії сил при проведенні аварійно-рятувальних робіт та основних видів забезпечення у зоні НС.

5. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів.

6. Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивуючи, дегазуючи та дезінфікуючи розчини.

7.

2.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва теми	Денна форма навчання			
		всього	лекції	семінари	самостійна робота
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	8	2	-	6

2	Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	14	2	2	10
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки.	14	2	2	10
4	Соціальні, соціально-політичні та психологічні небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.	20	4	4	12
5	Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна структура захисту у надзвичайних ситуаціях.	14	2	2	10
6	Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій.	12	2	2	6
7	Ризик як кількісна оцінка небезпеки.	8	2	4	4
	Кількість годин на вивчення дисципліни	90	16	16	58
	Підсумковий контроль				
	Всього годин	90	16	16	58

3. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ заняття	Теми лекцій	Кількість годин
		денна форма
Лекція 1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності.	2
Лекція 2	Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	2
Лекція 3	Техногенні небезпеки та їх наслідки.	2
Лекція 4	Соціальні, соціально-політичні небезпеки.	2
Лекція 5	Психологічні небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.	2
Лекція 6	Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна структура захисту у надзвичайних ситуаціях	2
Лекція 7	Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій	2

Лекція 8	Ризик як кількісна оцінка небезпеки	2
	Всього лекційних занять	16

4.ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ заняття	Тема заняття	Кількість годин
		денна форма
Практичне заняття 1	Дії людей при прояві природних загроз	2
Практичне заняття 2	Небезпеки техногенного походження та застосування алгоритму дій при їх виникненні.	2
Практичне заняття 3	Небезпеки соціального походження.	2
Практичне заняття 4	Тероризм як небезпека сучасності.	2
Практичне заняття 5	Класифікації, причини появи, методи боротьби, а також найбільш розповсюджені методики оцінки стану людини, що виникають у процесі діяльності.	4
Практичне заняття 6	Правове регулювання безпеки життєдіяльності	2
Практичне заняття 7	Ризик та його розрахунок	2
	Всього практичних занять	16

6.САМОСТІЙНА РОБОТА

Назва теми	Зміст завдання для самостійної роботи	Кількість годин	Рекомендовані джерела інформації
Тема 1. Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	1.Опрацювати питання: Поняття надзвичайної ситуації. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних збитків.	6	1,2, 5, 10

	<p>Критерії переходу небезпечної події у НС. Порогові значення показників НС, одиниці їх виміру. Алгоритм класифікації НС. Класифікатор НС, його структура та функції. 2. Підготувати доповідь на тему "Безпека важлива, тому що...". Файл зберегти у форматі pdf, та надіслати на оцінювання .</p>		
<p>Тема 2. Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин, рослин, об'єкти економіки</p>	<p>1. Опрацювати питання: Пожежі у природних екосистемах – ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа. Вражаючі фактори природних пожеж, характер та особливості їх проявів в залежності від виду пожежі, негативні наслідки. Дії при виявленні природних пожеж. Способи протидії виникненню та поширенню пожеж у природних екосистемах. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних макроорганізмів – отруйні рослини, хижі та отруйні тварини, комахи, плазуни. Способи безпечного співіснування з цими рослинами та тваринами.</p>	10	3, 7, 8, 12

	<p>Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів – найпростіших, грибів, вірусів, бактерій. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб – холери, сибірки, чуми та ін. Інфекційні захворювання тварин і рослин.</p> <p>Протидія поширенню патогенних мікроорганізмів та їх впливу на організм.</p> <p>2. Розв'язати тестові завдання до Теми 2 (СДО).</p>		
<p>Тема 3. Техногенні небезпеки та їх наслідки.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Причини транспортних аварій. Дії при виникненні аварійної ситуації на різних видах транспорту. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій), можливі місця їх виникнення. Вимоги до розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних</p>	<p>10</p>	<p>2, 3, 5, 7, 10, 12</p>

	<p>аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Причини виникнення Чорнобильської катастрофи, хронологія подій перших днів аварії. Роботи з ліквідації аварії. Наслідки аварії для станції, населення прилеглих територій та України. Захист населення від наслідків аварії. Зонування забрудненої території внаслідок аварії на ЧАЕС. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин. Захист приміщень від проникнення токсичних хімічних речовин. Класифікація дозиметричних приладів. Прилади дозиметричного контролю, їх будова та призначення. Прилади хімічної розвідки та порядок їх використання.</p> <p>2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 3 (СДО).</p>		
--	---	--	--

<p>Тема 4. Соціальні, соціально-політичні та психологічні небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Кримінальна злочинність, як фактор небезпеки. Основні види кримінальних злочинів. Правила поведінки, що знижують імовірність екстремальних ситуацій криміногенного походження. Корупція та її небезпека для суспільства. Негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я та мікроклімат у соціальних спільнотах. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Реакція людей на небезпеку. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Правила безпечної поведінки у натовпі. Комбіновані небезпеки – алкоголізм та тютюнокуріння, наркоманія та соціальні хвороби – інфекційні та венеричні. Причини їх розповсюдження. Негативний вплив на</p>	<p>12</p>	<p>2, 3, 7</p>
---	---	-----------	----------------

	<p>здоров'я та небезпеки для оточуючих. Основні способи протидії соціальним небезпекам</p> <p>2. Розв'язати тестові завдання до Теми 4 (СДО).</p> <p>3. Підготувати постерну (стендову) доповідь <u>на одну із запропонованих</u> тем: Злочинні схеми сучасних шахраїв: інтернет-шахрайство. Технічні засоби попередження крадіжок особистого майна. Фінансові піраміди — як не потрапити у халепу. Найбільш відомі у світі тоталітарні та деструктивні секти.</p>		
<p>Тема 5. Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна структура захисту у надзвичайних ситуаціях.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Превентивні та ситуаційні норми: експертиза, ліцензування, сертифікація, аудит; підвищення технологічної безпеки виробничих процесів та експлуатаційної надійності об'єктів, підготовка об'єктів економіки і систем життєзабезпечення до роботи в умовах НС.</p>	<p>10</p>	<p>1, 3, 7, 9</p>

	<p>Компенсаційні та регламентні норми: пільги, резервування джерел постачання, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, страхування, спеціальні виплати, норми цивільної, адміністративної відповідальності та процедури їхнього застосування.</p> <p>Загальні функції управління пов'язанні з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем.</p> <p>Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.</p> <p>2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 5 (СДО).</p>		
<p>Тема 6. Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Зміст комплексу заходів по життєзабезпеченню населення при НС. Способи захисту населення при НС, колективні та індивідуальні засоби захисту.</p> <p>Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів.</p>	<p>6</p>	<p>3, 4, 5, 9, 11, 12,</p>

	<p>Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивує, дегазуючі та дезінфікуючі розчини.</p> <p>2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 6 (СДО).</p>		
<p>Тема 7. Ризик як кількісна оцінка небезпеки</p>	<p>1. Опрацювати питання: Застосування у розрахунках ризику імовірнісних структурно-логічних моделей.. Ідентифікація ризику. Розробка ризик-стратегії з метою зниження вірогідності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків. Вибір методів (відмова від ризиків, зниження, передача і ухвалення) та інструментів управління виявленим ризиком.</p> <p>2. Розв'язати тестові завдання до Теми 7 (СДО).</p>	4	2, 3, 7
	<p>Всього самостійної роботи</p>	58	

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історія виникнення питань, пов'язаних із проблемою безпеки життєдіяльності людини.
2. Наукові засади безпеки життєдіяльності.
3. Роль дисципліни у формуванні знань майбутніх фахівців, умінь та навичок забезпечення безпеки життєдіяльності, життя та здоров'я людини в умовах існуючого рівня безпеки.
4. Основні поняття та визначення у безпеці життєдіяльності: безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик, безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.
5. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності. Системний підхід у безпеці життєдіяльності.
6. Види небезпек.
7. Класифікація надзвичайних ситуацій за причинами походження, територіального поширення та обсягів заподіяних або очікуваних збитків.
8. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів.
9. Загальний аналіз ризику й проблем безпеки складних систем, які охоплюють людину (керівник, оператор, персонал, населення), об'єкти техносфери та навколишнє природне середовище.
10. Концепція прийнятності ризику.
11. Розподіл підприємств, установ та організацій за ступенем ризику їх господарської діяльності щодо забезпечення безпеки та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.
12. Методичні підходи до визначення ризику. Статистичний метод. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.
13. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє природне середовище.
14. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.
15. Небезпечні гідрологічні процеси та явища: підтоплення, затоплення повеневими або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їх проявів та наслідки.
16. Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежі). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їх проявів та наслідки.

17. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума тощо). Інфекційні захворювання тварин і рослин.

18. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори

19. Промислові аварії, катастрофи та їх наслідки. Рівні виробничих аварій залежно від їх масштабу.

20. Небезпечні події на транспорті й аварії на транспортних комунікаціях.

21. Гідродинамічні об'єкти та їх призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Вимоги до розвитку та розміщення об'єктів гідродинамічної безпеки.

22. Класифікація об'єктів за їх пожежо- та вибухонебезпекою. Показники пожежо- та вибухонебезпеки речовин і матеріалів.

23. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.

24. Джерела радіації та одиниці її виміру.

25. Класифікація радіаційних аварій за характером дії та масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу, задимлення, токсичності.

26. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення.

27. Нормування радіаційної безпеки.

28. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри.

29. Категорії зон радіоактивно забруднених територій унаслідок аварії на ЧАЕС.

30. Режими захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.

31. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливу на організм людини.

32. Характеристика класів безпеки, згідно із ступенем їх дії на організм людини.

32. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій із викидом небезпечних хімічних речовин.

33. Класифікація суб'єктів господарювання й адміністративно-територіальних одиниць за хімічною безпекою.

34. Організація дозиметричного й хімічного контролю.

35. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб.

36. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.

37. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення.

38. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінювання уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини.

39. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.

40. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція та криміналізація суспільства.

41. Маніпуляція свідомістю.

42. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їх профілактика. Алкоголізм та наркоманія.

43. Види злочинних посягань на людину.

44. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитися на небезпеку.

45. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму.

46. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес).

47. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, котрі перебувають у районі надзвичайних ситуацій.

48. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у надзвичайних ситуаціях, процеси її функціонування та розвитку, регламентацію режимів запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій.

49. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у надзвичайних ситуаціях в Україні з урахуванням правового статусу й повноважень органів влади.

50. Органи управління, сили та ресурси з попередження та реагування на надзвичайні ситуації на державному рівні.

51. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні й адміністративні регламенти, що встановлюють принципи та механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій.

52. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення надзвичайної ситуації, правил поведінки та способів дій у цих умовах.

53. Сутність і особливості оперативного управління за умов виникнення надзвичайної ситуації. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в

надзвичайних ситуаціях. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації надзвичайної ситуації. Сили та засоби постійної готовності.

54. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

55. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів надзвичайних ситуацій.

56. Загальні функції управління, пов'язані з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією та контролем.

57. Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій дій та способів захисту в разі виникнення надзвичайних ситуацій та аварій.

58. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Желібо Є. П., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності. Підручник. Київ: «Каравела», 2008. 280 с.
2. Зеркалов Д. В. та ін. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / За ред. Д. В. Зеркалова. Київ: Основа, 2014. 364с.
3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / за ред. Є. П. Желібо. 6-е вид. Київ: «Каравела», 2009. 344 с.
4. Желібо Є.П., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності: Підручник. Київ: Каравела . 290 с. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/ZHelibo-YE.P.-Bezpeka-zhittyediyalnosti.pdf>
5. Атаманчук П.С. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 276 с.
6. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: "Думка", 2010. 152 с
7. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С. та ін. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2009. 264 с.
8. Зацарний В.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Зацарна О.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. Київ: НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2016. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18263>
9. Цивільний захист. Методичні вказівки до виконання практичних робіт: Міхеєв Ю. В., Землянська О. В. Київ: НТУУ «КПІ», 2016. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/3568>.

10. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 384 с. 11.
11. Запорожець О.І. Безпека життєдіяльності. Підручник. Київ: ЦУЛ, 2013. 448с.
12. Бедрій Я.І. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 286 с.

Додаткова література

13. Атаманчук П.С. Безпека життєдіяльності: навч. Посібник для студ. вузів. Київ : Центр учбової літ., 2011
14. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С., Петрук М.П. Скіра В.В. Васійчук В.О., Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2009. 264 с.
15. Кулалаєва Н.В., Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д., Ручні та пересувні засоби пожежогасіння: основні типи, будова та безпечне використання. Навчальний посібник. Київ, 2011. 189 с.
16. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008, 158 с.
17. Заплатинський В. М. Полімовний тлумачний словник з безпеки. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 120 с.
18. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 384 с
19. Сосін І.К., Чуєв Ю.Ф. Наркологія: національний підручник. Харків: Колегіум, 2014. 1428 с.

Електронні інформаційні ресурси

20. Офіційне інтернет-представництво Президента України – <http://www.president.gov.ua>
21. Верховна Рада України – <http://www.rada.kiev.ua>
22. Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
23. Міністерство екології та природних ресурсів України – <http://www.menr.gov.ua>
24. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи - <http://www.mns.gov.ua>
25. Рада національної безпеки і оборони України – <http://www.rainbow.gov.ua>